

МАРІЯ ОМЕЛЬЧЕНКО

ВИБІР ФАХУ

ПРАГА 1925

Друк Славянського відділу графічно-містецького підприємства Ант. Граздири. Praha - Smíchov, Přemyslova 16.

МАРІЯ ОМЕЛЬЧЕНКО

50403

ВИБІР ФАХУ

ПРАГА 1925

Друк Славянського відділу графічно-містецького підприємства Ант. Граздири. Praha - Smíchov, Přemyslova 16.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186280257

и 14462

ТОГОЖ АВТОРА:

Соціяльна опіка над молодю в Чехословаччині
(„Літ. — Наук. Вістник“, кн. IV, 1925. Львів).

ВИГОТОВЛЕНІ ДО ДРУКУ:

1. Історично-господарський нарис Кубані — чеською мовою (з малюнками).
2. Жінка й вибір фаху.
3. Вихова аномальних дітей в Чехословаччині.

„Вся пошана індивідуумові..
Соціяльна організація не по-
винна бути мертвою машиною,
але живою сукупністю індивіду-
умів...“ Т. Г. М а с а р и к.

Д О Ч И Т А Ч А

В останній час з'явилась цікава течія в суспільстві: з одного боку підвищений інтерес до господарського і морального життя та інтенсивне піклування про індивідуальність членів суспільства, а з другого — змагання до рівності. Але ж наука довела, що рівність може бути лише політична, цеб-то рівноправність, але в жадному разі не рівновартність, бо люде не рівні між собою своєю силою, своїми здібностями, своїм оточенням.

З висновку, що індивідууми ріжняться між собою якісно, впливає потреба вишукати способи і для найменшого з них бути цінним членом суспільства і бути людиною в повному розумінні цього слова. Кожний індивідуум мусить бути цінним членом суспільства, цеб-то виконувати якусь корисну працю. Як ріжноманітні здібности людини, так ріжноманітні й галузі її діяльности. А щоб індивідуум виконував свою працю не лише примушений до того соціяльними й господарськими умовами, але щоб він мав і смак до своєї праці і був задоволений, то треба не лише підготувитись до цієї праці, але й в самому процесі самої праці мати більше приемних моментів, ніж відпорних. З розвитком наук, і технічних зокрема, життя одиниць і цілого людства складається так, що поруч з культурним успіхом виникають і ріжні такі фактори, що не тільки шкідливо впливають на роз-

виток одиниць і цілих класів, але й морально псують їх. І життя викликало потребу паралізувати ці шкідливі чинники; з'явилися нові науки, які студіюванням фізіології й психології праці, дослідями психогносії і психології людини і т. п. показали, що кожна людина для щастя свого и для щастя загалу мусить зайняти таке місце в суспільстві, яке належить їй, згідно з психофізичними її здібностями і нахилами. „The right man on the right place!“ сказав Тейлор (кожна людина на своє місце). Як же вишукати людині в соціальному організмі місце адекватне її психофізичним властивостям? Мало ще потягу людини до тої чи іншої праці, — конче треба мати й об'єктивні дані, які б свідчили, що ця схильність не тимчасове явище, викликане випадковими факторами, а впливає з психофізичної структури людини. Такі дані й здобуваються в порадах про вибір фаху. Метою моєї брошури є познайомити читача з такими „порадами“ в Чехословаччині, звернути увагу на це важне питання і поставити його на порядок денний. Нам, українцям, більше, ніж якому іншому народові треба берегти свої інтелектуальні й фізичні сили, нам треба, щоб кожна одиниця якісно була як-найвища, бо ми не маємо власної держави, і нам треба виявити себе на кожному найменшому місці визначними працьовниками, а головне — зберегти енергію, фізичну силу і свіжість духову, які так потрібні нам в нашій визвольній боротьбі. Коли життєздатність і працездатність нашого народу (окремих індивідуумів його) досягне найвищої точки, ми переможемо.

Змагайтесь правильним вибором фаху уникнути дегенерації індивідуума і цілого народу.

18 серпня 1925 р. Прага *Марія Омельченко.*

І. ЯКІ ЧИННИКИ ВПЛИВАЮТЬ НА ВИБІР ФАХУ?

„Успіх в праці є одною з найбільших таємниць людського щастя“.

Соціальний організм так збудований, що кожна людина щось робить і на працю витрачає майже половину свого життя, навіть і при 8-годинному робочому дні. Значить, настрій людини постійно знаходиться під впливом тої праці, яку вона виконує, а цей настрій і забезпечує її щастя. Це ми спостерігаємо в житті кожної людини, починаючи з велетнів науки і включно до найменшого з людей, якого небудь чистильника вулиць.

„Мученики науки“ дають багато прикладів: винахідник, що пожертвував якийсь орган свого тіла для дослідів, що терпів голод і холод, або вчений, що ціле своє життя сидить над старими рукописами і т. д., коли поділяється своїми думками з іншими людьми, то очі його горять огнем ентузіазму, бо він задоволений своєю працею. Чистильник вулиць, коли він мусить виконувати цю працю через те, що своєю інтелігенцією, цілою своєю структурою не здібний до іншої праці, теж виконує цю працю свідомо, з охотою, бо знає, що „його“ праця не нижча від праці лікаря, бо той і другий проводять боротьбу проти шкідливих для здоров'я людства чинників. Такий чистильник теж задоволений своїм станом, бо він не тільки працює, щоб заробити на шматок хліба, але й для добробуту суспільства.

Тому, щоб окремі індивідууми були цінними членами соціального організму і самі були задоволені своїм станом в ньому, треба, щоб кожна одиниця займала в ньому належне їй місце і виконувала свої обов'язки з як-найменшою витратою енергії і часу. Тому треба кожну одиницю суспільства підготувати й удосконалити до практичного життя, щоб-то до такого заняття, яке адекватно відповідало б її психофізичній структурі. Тільки в такому разі ця одиниця зможе найліпше використати свою енергію не лише для свого добра, але й для загального.

Знайти своє місце в соціальному організмі. Здається на перший погляд, що кожна людина дійсно сама собі вибирає фах, до якого вона має й бажання й здібності. Але, коли проаналізуємо як слід, які саме фактори впливають на людину при виборі заняття (фаху), то побачимо, що навіть і абсолювенти (тки) середніх шкіл не завжди свідомо вибирають собі фах. Це видно з того, що студенти (-тки) змінюють 2—3 факультети, або переходять з одної фахової школи до другої. А про молодь, яка кінчає лише початкову або вищу початкову школу, вже й казати нема чого: хіба вона може в 12—15 років свідомо вибрати собі фах? Як часто ми зустрічаємо людей, що тільки наприкінці свого життя пізнали, що вони мають здібності зовсім до іншої діяльності, ніж та, яку вони з такою нехиттю виконували все своє життя. Чи не маємо досить випадків самогубства артистів, малярів, письменників, які запізно вже пізнали, що не мають таланту? Це в інтелектуальній праці. А що-до ремесників, що-до робітників, то якими мотивами керуються тут і батьки, й сама підростаюча молодь, коли вибирають фах? Якби можна було пе-

ревести статистику факторів, які мали вплив на вибір фаху, то побачили б, що це таке важне для цілого життя людини й людства питання часто розв'язує або випадок чи нагода, користолюбні міркування, шанолубство, або просто легковажне бажання дитини, що під впливом оточення тимчасово захопилась тим чи іншим фахом.

В минулому головним фактором при виборі фаху була традиція: фах батька переходив до сина, внука, і таким чином витворювався клас духовних, крамарів, військовий, або витворювались цехи, де рукометло переходило від покоління до покоління, так що колись цілі частини міста або цілі села виконували тільки одну якусь працю: шевців, ткачів, малярів-богомазів, столярів і т. д.. Здається, що це й добре. Але ж хіба в кожній родині, а тим більше в цілому селі всі діти мають однакові здібності, однакові нахили, однакову тілесну структуру?

Безсумнівні цифри статистики свідчать, що багато людей гине від „фахових хороб“, бо, напр. дитина хоровита (з нахилом до туберкульози або з слабим шлунком) іде в шевці або в столярі, — от і гине від туберкульозу або від катару шлунку.

Взагалі, ми мало думаємо про те, чи ж завше доцільно, що наша підростаюча молодь, оте найкраще, що має народ, вибирає собі той чи інший фах лише тому, що батьки вважають це потрібним, або через те, що це „корисно“, або тому, що „дитина має до того бажання“, а то ще часто лише тому, що „сусіда порадив“ або тому, що такий то „майстер шукав собі учня“, або для того, „щоб мій син був паном і не мав мозолів“...

А в теперешній час де-які професії просто таки вважаються або модними (електротехник, шофер), або пожиточними (лікарь, інженер), або „чистими“, порівнюючи з іншими (кравецтво, різбарство і т. и.) І батьки або сама молодь вибирають такий фах. От вже й з моєї практики досить прикладів (зі студіювання порадень про вибір фаху): гарна, мила дівчина, серйозна, — записалась на медичний факультет, добре студіює, успішно, але ж вона така короткозора, що майже сліпа; а їй прийдеться працювати над трупами, а в майбутньому, як лікареві, то й робити, хоч би й малі, операції, — що ж вона там побачить? Як-що вона не змінить у майбутньому свого фаху, то скільки людей загине через такого лікаря? — Або такий приклад: електротехник, добрий фаховець, але підчас монтажів вже кілька разів падав з драбини і два рази так нещасливо, що навіть зломив руку, а потім і ногу. В лікарні на нього звернув увагу лікарь-фаховець ушних хороб і знайшов, що в середньому вусі у робітника є якась певна вада, і через те він не має чуття рівноваги (не може працювати на драбині, на даху). Або такий випадок: шофер (всі тепер хочуть бути шоферами, навіть і самі власники автомобілів) надавив гусей, телят нема й числа, наїзджав 2 рази на людей, а нарешті наїхав на якийсь віз. Коли лікар оглянув його в порадні, то вийшло, що цей шофер має ваду зору і повільну реакцію, — отже, якби навіть і зір у нього був добрий, то вже повільна реакція забороняє йому бути шофером, візником, кондуктором і т. п. Скільки людей могло б загинути за короткий час тільки через фаховця з такою вадою. Отже, скільки лиха виходило з того, що в свій час не пізнали тілесних вад цих людей: пропали даремно

гроші, витрачені на навчання, пропав час, якого вже не вернеш, погано було і для цих людей і для інших.

Тепер кожний прагне до того, щоб віддати свою дитину до середньої школи. А чи задумуються коли батьки про те, — яка інтелігенція у цієї дитини? Чи варто, щоб дитина яка не має потрібної для студій інтелігенції, марно тратила свої найліпші роки на те, що потім не тільки не здасться їй для життя, а навіть, крім муки, нічого не принесе їй. Нещасна дитина так-сяк дотягне до 5—6-ої класи, а там — стоп, — „перевтомився“... Шукатиме собі посади урядовця в якій-небудь канцелярії (ще добре коли не вчителя), нудитиметься весь свій вік над нецікавими паперами, шукатиме розваги в іншій праці (коли не почне пити „горілку“), а вдома, щоб знайти смак в праці, випилюватиме рямки, скриньки, а може й майструватиме щось біля хати. А якби відразу, після скінчення початкової школи, батьки віддали його до фахової школи, то з нього вийшов би, може, столяр-мистець, або різбар-мистець, і він з охотою і приємністю виконував би свою улюблену працю, а, може, був би й творцем у своїй галузі.

Як добре проаналізувати різні випадки, то досить багато знайдемо таких прикладів, тільки ж не всі задумуються, як цього уникнути.

Скільки гине людей від алкоголю. А як би дітей алкоголиків приміщувати в таке оточення і давати їм такий фах, де б менше було спокуси, то, може, не було б і „спадкового алкоголізму“.

Ото ж наука й почала боротися проти такого несерйозного відношення до одного з найважливіших моментів в житті людини — до вибору фаху. І наша

література, як відбиток життя, вже давно зафіксувала ці факти: напр. згадаймо нашого славного небіжчика Осипа Маковея, — він у своєму оповіданні „Клопоти Савчихи“ осудив змагання матері за всяку ціну вивчити свого сина на „пана“. Правда, суворі умови соціальні й господарські примушують нашу молодь, навіть ледве одержавши найнижчу освіту, шукати вже собі такого фаху, який скоріше давав би змогу стати на свої власні ноги. Тому й треба звернути нашу увагу на те, щоб добре познайомити наше суспільство з питанням про вибір фаху, щоб наші підлітки не тратили марно своїх сил, здоров'я та часу на вивчення такого ремесла, яке не відповідає їхній психофізичній структурі. Добрим вибором фаху скільки можна уникнути шкоди (її не можна й обрхувати), яку чинять малозцібні люде хоч би в таких професіях, як лікарь вчитель, старшина, державний урядовець, інженер, механик, шофер, виховник (иця), служниця і т. д.

Коли кожна людина буде працювати так, що при найменшій витраті енергії й часу зможе виконати максимум роботи, коли кожна праця буде виконуватись мистецьки, то не буде того даремного витрачення сил і руйнування, що ми їх спостерігаємо тепер; з вищою якістю праці вище піднесеться й промисловість. Не буде інтелігентної й не інтелігентної праці, бо не праця ганьбить людину, а людина працю; можна бути звичайним ремесником і інтелігентною людиною в повнім розумінні цього слова, а це є найвище призначення кожного індивідуума в соціальному організмі.

II. ЯКИМИ МОТИВАМИ ТРЕБА КЕРУВАТИСЯ У ВИБОРІ ФАХУ.

Максимум виконання, мінімум виснаги-досягнемо правильним вибором фаху.

У виборі фаху велике значіння має те, до якого саме типу талантів чи здібностей належить даний індивідуум, бо класифікація талантів тісно звязана з кореляцією здібностей (цеб-то залежністю між різними здібностями, напр. діти, здібні до математичних наук, радо креслять, а діти, здібні до літератури й історії — радо малюють і т. д.). Що-до кореляції здібностей, то тут існують дві течії: теорія Thorndike, що розум є сукупність гетероклітних здібностей, і теорія Spearman (обидва учені американці), що кожна людина має лише одну головну здібність, біля котрої групуються всі інші (едність розуму).

Експериментами доведено, що ні одна з цих теорій в чистому виді не підтверджується.

Біне та інші доводять, що дійсно одна яка-небудь здібність домінує, але вона не виключає інших. А що кожна людина має таку домінуючу здібність, то за нею установлюють і тип талантів.

Біне визнає два головних типи: а) суб'єктивний і б) об'єктивний.

Суб'єктивний (де-хто вживає термін — „романтичний“) має такі властивості: вроджена інвенція (винахідливість), ініціатива, значна чутливість, фантазія, нагла реакція. Об'єктивний (або учений, класичний) тип: тверезо описуючий, інтелектуально спо-

стерігаючий, видає з себе лише ту енергію, що її акумулював у собі власною працею, додаючи до неї тільки де-що суто своє.

Що-до класифікації і характеристики типів цікаво познайомитись з поглядами ще де-яких учених.

Ostwald так визначає ці типи як: а) романтичний (нагла реакція) і б) класичний (повільна реакція).

а) Нагла реакція — хуткотямний, розум охоплює відразу багато річей, працює вшир, одразу видає з себе багато енергії, працює з натхненням.

б) Повільна реакція — поле праці вузке, але є здібність до праці вглиб, з обдуманістю, з обережністю. Тому романтики, на думку Освальда, мають багату творчість, фантазію, вони революціонери в науці, в життю.

А класики можуть виконати величезну працю з надлюдською витривалістю; класики можуть розв'язувати сучасні проблеми, поліпшувати наслідки чужої праці. Але свої типи Освальд узяв зпоміж учених і він розбірає їх лише що-до цінності цих типів для науки.

St. Maday: „Kämpfer und Arbeiter“ характеризує різні типи так: суб'єктивний тип — жвавий, чутливий, має міцні деструктивні заклади, за короткий час може напружити й використати всі свої сили, — це: бойовник, борець. Об'єктивний тип — спокійний, лагідний, розважливий, має здібности до творчости, має ритм у праці, вміє зберігати силу, щоб виконати як-найбільше; час праці довший і відпочинок короткий.

O. Lipmann: „Psychologie der Berufe“ визначає суб'єктивний тип, як тип технічний: живий темпера-

мент, нагла реакція, може розкинути увагу на багато предметів, практичний, у відношенні до об'єкту дедуктивний, праця іде в ширину.

Об'єктивний — гностичний тип, спокійний темперамент, реакція повільна, інтерес і увага зосереджені на одному об'єкті, до об'єкту відношення теоретичне, індуктивне, праця в глибину.

Н. Poincaré в своїй праці „La valeur de la science“ суб'єктивний тип визначає, як геометрично-інтуїтивний, а об'єктивний, як аналітично-логічний.

Не буду з'ясовувати як характеризували ці типи інші вчені, такі як Пфейфер, Мейман, Піорковський та инш., бо це було б повторення майже всього того, що вже сказано. Але вважаю, що доцільно додати до цього визначення, що його дав W. Stern: „Differentielle Psychologie“. (Він відрізняє тип інтелігенції і тип реакції і характеризує ще третій тип — гармонічний, в котрому гармонійно сполучаються властивості обох типів).

З вищесказаного видно, що всі психологи сходяться на слідуєчому: суб'єктивний тип виявляє свої особисті вражіння, викликані об'єктом, міряє світ своїм я, до об'єкту активний, реакція нагла.

Об'єктивний тип пристосовується до об'єкту, ставиться до нього пасивно, реакція повільна.

Нема такого фаху, який би цілком відповідав лише одному якомусь типові талантів, бо обидва типи можуть в багатьох професіях знайти відповідні форми для свого виявлення.

Але ж майже всі психологи сходяться на тому, що суб'єктивному типові найбільше відповідають професії: артиста, маляра, письменника, учителя, винахідника, інженера, старшини, філософа, адвоката,

купця, крамаря, організатора взагалі, провідника (в опозиції), поліцая і т. д. З ремесел найбільше відповідають суб'єктивному типові ті, в котрих потрібна імпульсивність, інтуїція, фантазія, смак, творчість, а саме: мистецькі праці з металів, дерева, різбарство, ювеллярство, виріб моделей, фах модистки, вязальниці китиць із квітів і т. д. Об'єктивному типові відповідають професії: наукового дослідника, математика, адміністративного урядовця, державника, хлібороба. З ремесел цьому типові найліпше відповідають ті, де потрібна точність, уперта праця, де треба все детально розраховувати, вимірювати і т. п.; це такі фахи: годинникарь, механік тонких приладів, кушнір, мідяник, столяр і т. д.

Біне, крім вищих типів талантів суб'єктивного й об'єктивного, визначає ще два нижчих типа: а) рефлексний й б) почуттєвий.

Рефлексний — це тип, який лише акумулює в собі знання й видає їх з себе без додавання чогось свого вродженого, це звичайні добрі працівники, які виконують ту непомітну „малу“ працю, але без них не можливий міцний соціальний організм. „Працю роблять не тільки самі герої, але й люде маленькі та принижені, про яких ще не вміє розповідати історія“. Коли людина буде найліпше виконувати й цю „малу“ працю зі свідомістю, а ми будемо ставитись з повагою до „малої“ праці, то не буде людей „принижених“, бо ми ж не принижуюємось зараз — коли хто з нас почуває себе не сильним тілесно, хто почуває себе негарним фізично — а чого ж би була принижена людина, яка має нижчу інтелігенцію, яка виконує оту „малу“ непомітну працю?

б) Почуттєвий тип — це рівняється психоль-

огії створіння, це людина абнормальна. Але коли такій людині дати належну вихову, то й вона не буде тягарем суспільства, а вартим членом. (Про вихову абнормальних надіюсь сказати в іншому місці).

Один з останніх дослідників, психолог-педагог Т. М. Тома, на підставі дослідів над здібностями дітей в школах і по за школою, визначив 16 типів темпераментів. Свою класифікацію Тома будує на підставі чотирьох старих відомих темпераментів: холерика, сангвініка, меланхоліка і флегматіка, і Тома призначив для кожного темпераменту відповідні фахи. До цього він дійшов довголітнім досвідом над своїми учнями та іншими людьми. Він слідував за успіхами своїх учнів у різних фахах і після закінчення ними науки в школі.

Таким чином при виборі фаху велику увагу треба звертати на темперамент дитини.

Крім того, багато ще є міркувань, якими треба керуватися при виборі фаху; у цьому короткому нарисі буде зазначено їх і, хоч в кількох словах, сказано про значіння їх для індивідуума і об'єкта.

Як тільки приступаємо до вибору фаху, то раз же перед нами стають суворі соціальні й господарські умовини, напр. у фаху — ринок праці, попит і подання, платня, кошти на навчання, кошти на відчинення власного підприємства (лікарні, майстерні і т. д.).

Той, хто вибірає собі фах, мусить брати на увагу і господарський і соціальний стан своєї родини: заробіток батька, число дітей, чи є відповідна школа в місці, де він мешкає і т. п. Ці фактори в теперішній час, коли так мало в нас шкіл взагалі, а фахових різних типів і поготів, коли господарські

і суспільні умовини життя українського народу такі тяжкі, відобрають, я гадаю, головну роллю. Яка б не була здібна дитина, нехай вона виявляє й вищу інтелігенцію, але, як нема близько школи, а батькі бідні, то в такому разі лише громадянство може прийти на поміч, як це робиться напр. у Чехів. Коли в порадні досліди і шкільна характеристика констатують у дитини надзвичайний талант, то або приходять на поміч „Соціяльне опікування молоддю“, або якась благодійна інституція і утримують дитину в тій школі, де вона має вчитися для розвинення свого таланту. А в Австрії тепер існує вже шість шкіл для особливо здібних дітей, і вони вчать там на державний кошт. Менше здібна дитина вибірає таке ремесло, яке найбільше відповідає її здібностям, але береться під увагу стан фаху — чи нема в ньому перепродукції, або чи не конкурує з цим ремеслом машиновий промисел. Ліпше всього вибрати такий фах, де б можна було працювати самотійно, цеб-то, де не треба багато коштів на відчинення майстерні, канцелярії і т. п., в противному випадку фаховець, якщо йому бракуватиме власних коштів, примушений буде вічно працювати у господаря. До професій, де є перепродукція, можуть вступати лише незвичайно сильні, щоб успішно конкурувати.

Другий ряд чинників при виборі фаху — чинники формальні: предмет і спосіб праці, місце, де виконується праця і при яких умовах. Звичайно з'ясовується (в порадні, в школі), яким предметом дитина радо цікавиться, до чого виявляє найбільше симпатії, інтересу.

Предметом праці можуть бути: думки, особи, річі; способи праці над ними можуть бути такі: ана-

лізувати, досліджувати, класифікувати, описувати, творити, виробляти, виховувати, піклуватись ними і т. д.; місце праці: чи в помешканні, чи під землею, в повітрі, на воді і т. д.; як саме виконується: стоячи, сидячи, в холоді, в теплі і т. д. Ліпман технічним факторам надає багато ваги — не розмір, а спосіб праці, предмет, струмент, місце викликають у людини або любов, або нехоть до праці.

Третій ряд — чинники фізіологічні і гігієнічні: яких тілесних властивостей вимагає від робітника дана праця, який вплив може мати фах на здоров'я дитини і на її окремі органи? Структура тіла в дитини, стан здоров'я, вади в окремих органах, здоров'я батьків і т. д.

Скільки людей гине від фахових хороб, калічиться підчас праці, хоріє на нерви і т. п. Здається, що праця — це якийсь Молох, який пожирає людей. Але, як глибше проаналізувати і пізнати досвід лікарів і соціальних працівників, то побачимо, що вчасно переведений лікарський огляд запобіг би у багатьох випадках тим хоробам. До фаху, що вимагає доброго здоров'я треба віддавати дітей не тільки здорових, але й уважати, чи не хоріли батьки на туберкульоз та інші хороби, що ослабляють організм нащадків. Або для дітей, що вступають до середньої школи — чи запасу їх сил та здоров'я вистачить на те, щоб не тільки пройти середню школу, але потім ще й вищу? Одним словом, психофізична структура дитини мусить бути докладно вистудіювана, — а це можливо лише при співпраці лікаря, психолога й педагога.

Ще один фактор, який теж треба брати на увагу при виборі фаху. Це — етичний фактор. Фах

вимагає певних моральних властивостей, але один фах шкідливо впливає на моральність тим, що наражає на спокусу, а другий, навпаки, — вимагає від фаховця суворого життя, півздержливості, а тим самим і виховує його морально.

При виборі фаху все це теж треба брати на увагу. Фахи, що в моральному відношенні негативно впливають на людину, можна радити тільки дітям з міцними основами моральності, треба добре знати родину й оточення дитини, щоб ясно було, чи не має вона моральних вад через спадковість. Людям, що мають нахил до моральних хиб, не можна вибирати такі фахи, де працюють при високій або дуже низькій температурі, бо там фаховець потребує напоїв, або щоб задоволити згагу, або щоб зігрітися; теж не можна вибирати службу в ресторанах, винарнях і т. д., бо умовини такого фаху будуть сприяти розвиненню алкоголізму. Людям, що не можуть дотримувати таємниць, не можна вибирати фахів лікаря, соціального працівника, секретаря; люде, з нахилом до крадіжки, не можуть працювати над дорогоцінними металами. Люде боязкі не можуть бути поліцаями, лісниками, будівничими, малярами і т. п. Дітей нервових треба віддавати до вивчення таких фахів, що виконуються на свіжому повітрі, в безпосередній близісті до природи. В цьому короткому нарисі не можна всього обхопити, через те й подаю лише де-які відомости.

Щоб спеціально зібрати та опрацювати всі матеріяли на тему „вибір фаху“, треба було б написати не маленьку брошурку, а грубу книгу на цілі сотні сторінок.

Крім того потрібно окремо говорити про вибір фаху жінкою (якому питанню я і присвячу другу брошурку), бо жінка при виборі фаху мусить, крім вище вказаних мотивів, керуватись ще іншими - своїми психофізіологічними окремішностями, а також вибір фаху для жінки тісно зв'язаний з жіночим питанням.

ІІІ. ПОРАДНІ ДЛЯ ВИБОРУ ФАХУ В ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ.

Раніш, ніж говорити про поради в Чехословаччині, вважаю своїм обов'язком сказати скільки слів про те, як і де взагалі виникли ці інституції.

Першу пораду організував Франк Порсон в Бостоні 1908 року. З взірцем, що його дав англійський вчений, почали організувати поради майже по всіх культурних державах. Ми на Кубані теж зацікавились цим і старалися хоч теоретично пізнати цю діяльність і стали вживати в школах тести, анкети для досліду психічних здібностей і нахилів дітей. Підчас студій в Петербурзі авторові цих рядків довелось детально познайомитись з психологічними лабораторіями при Педагогічній Академії Нечаєва, при Психоневрологічному Інституті, під керівництвом Бехтерева, і з психологічною лабораторією в Солянному Городку при Музеї військових шкіл — під керівництвом проф. Лазурського, але це не були поради, а лише лабораторії, де провадилось досліджування психофізичних здібностей дітей для потреб педагогіки (псигографія в школі).

З пораднями в Німеччині, Швейцарії, Франції, Англії довелось познайомитись тільки з літератури. Перебуваючи потім в Чехословаччині, я використувала досвід Чехів і простудіювала тут практично поради, а що чеські працівники на цьому полі пильно стежать за розвитком цієї праці за кордоном, то ми маємо тут змогу студіювати поради, що

стоять цілком на рівні сучасного стану науки в цій ділянці психофізичного досліджування людини. Тепер і на терені України існують відповідні інституції — напр. в Харкові „Всеукраїнський Інститут Труда“.

Цікаво знати мотиви, якими керувалась кожна держава, організуючи поради. Америка, якій належить первенство в цій ділянці, перші свої дослідження почала, бажаючи якомога раціональніше і як найповніше використати працю робітника. Американці з гаслом Тейлора — „Кожна людина на своє місце“, що брав на увагу продукцію машини, звернула увагу й на самого робітника. Психологічні лабораторії дали змогу психотехнічному дослідові аналізом окремих функцій, що їх виконує робітник в різних фахах, визначити яких саме психічних здібностей і нахилів треба для того, чи іншого фаху.

Німці, щоб використати весь науковий досвід для успішного ведення війни, організували психологічні лабораторії при військових автових парках, телефонних центрах і т. и., щоб, переводячи там дослідження над всіма бажаними нести службу телеграфіста, телефоніста, шофера і т. д., з'ясувати, хто з них найздатніший до тої чи іншої служби. Після війни, що так зруйнувала господарство всіх держав, німці, щоб скорше направити свої величезні втрати, щоб привести свою промисловість в довоєнний стан, стали використовувати досвід психологічних лабораторій (такий багатий) для піднесення працездатності робітника. Це цілком зрозуміло. Головним фактором в господарстві держави є робітник, і коли піднести працездатність його, то зліпшиться і якість виробу і піднесеться промисловість. До організації порадень в Німеччині причинились найліпші люди

нації: найвидатніші вчені, громадські діячі, найвизначніші комерсанти й промисловці.

Тепер в Німеччині ні одна фабрика, ні одна майстерня, ні один добрий майстер не приймають учня або практиканта без посвідчення порадні для вибору фаху. В кожному місті з 20.000 мешканців існують порадні.

Англія, Франція, Швайцарія організують порадні, удосконалюють наукові методи досліджування, видають відповідну літературу.

В Чехословаччині першу порадню відчинено в Празі року 1921, а тепер такі порадні існують по всіх великих містах, і з кожним роком відчиняється їх все більше й більше. Найвидатніші люде з ріжних кол чеського громадянства не тільки взяли участь в організації першої центральної порадні, але й провадять далі працю для розвинення діяльності на цьому полі.

Мотиви, які спонукали до організації порадень в Чехословаччині, були ті самі, що й в інших державах — бажання поліпшити господарство й промисловість, а крім того ще третій мотив, найсильніший — моральний, що впливає з самого ества славянства, з його ідеалізму, з любові до свого народу, бажання причинитися до того, щоб кожна людина в своїй праці знаходила не лише кавалок хліба, але й задоволення, приемність од своєї праці. Правильний вибір фаху сприяє тому, що кожна одиниця буде найліпше виконувати свою працю, свої обовязки, а цим піднесеться добробут і цілого народу. При тому демократичному устроєві держави, який існує в Чехословаччині, кожний громадянин має змогу взяти участь в будованні своєї держави. свого доб-

робу, кожний може втілити в життя свої ідеали, свої бажання. Щоб цього досягти, треба кожній одиниці одержати таке виховання, таку освіту, яка б відповідала всім найліпшим нахилам і здібностям цієї людини, а порадня для вибору фаху їй допомагає цьому, бо дає не тільки пораду у виборі фаху, але їй дбає про те, щоб примістити дитину або до відповідної школи, або до відповідної майстерні, коли той, хто одержав пораду схоче послухати її. Організація порадень в де-яких державах йшла згори, від державного уряду, але в Чехословаччині ініціатива вийшла від самого громадянства, на що взагалі треба звернути увагу. Тут майже всі інституції, що піклуються вихованням дітей, студіюють методи й засоби поліпшення соціального й господарського стану суспільства і т. и., зорганізовані в Чехословаччині самим громадянством, або ліпше сказати його „Elite“ — його ліпшими людьми.

Порадни в Ч. С. Р. існують на підставі статуту Товариства Порадень для вибору фаху. Першу порадню зорганізовано було в Празі р. 1921 Тепер це — „Централя порадень для вибору фаху“.

До 1921 р. Порадня була тісно звязана з другою дуже цікавою й потрібною для кожного народу інституцією — „Масариковою Академією Праці“, при якій існує Психотехнічний Інститут. Але практика показала, що Порадня мусить мати чисто практичне завдання — точно класифікувати молодь щодо її здібностей, при виборі фаху. А Психотехнічний Інститут студіює способи психотехнічного досліджування і встановляє наукові методи для досліджування психофізичних здібностей, потрібних для того чи іншого фаху. Порадня вживає всіх вже пе-

ревірених наукою психотехнічних метод. Завданням Центральної Порадні є планомірно організувати поради по цілій Ч. С. Р. та зосереджувати в собі працю всіх порадень для вибору фаху. Для досягнення цієї мети Ц. П. відчиняє секції праці при повітових управах Чехословаччини, пропагує ідею організованої порадні для вибору фаху і пробуджує інтерес до неї серед громадянства, розв'язує принципові питання в цій ділянці, складає статuti, видає підручники, підтримує працю філій, робить пропозиції і дає вказівки, об'єднує працю всіх порадень шляхом обміну досвідом свого й філій, скупчує весь матеріал і складає статистику, підготовляє діячів-фахівців для порадень. Для цього Порадня провадить величезну працю. Крім того улаштовує: виклади для широкого громадянства, збори всіх тих, хто цікавиться цією працею, вистави в Празі і в інших містах Чехословаччини, посилає свої експонати на закордонні вистави, видає метелики, плакати, брошури і свій часопис; складає підручники того чи іншого фаху; стежить за розвитком порадень за кордоном, посилає туди своїх співробітників, улаштовує екскурсії за кордон, бере участь в конгресах і з'їздах; випускає книжки та інші публікації, що торкаються праці в пораднях; досліджує вимоги й умовини в різних фахах, систематизує зібраний матеріал; за допомогою вчених і наукових інституцій встановляє методи досліджування психофізичних здібностей людини; улаштовує курси для фахової освіти порадників, провадить практичні справи з порадниками і влаштовує з'їзди співробітників порадень.

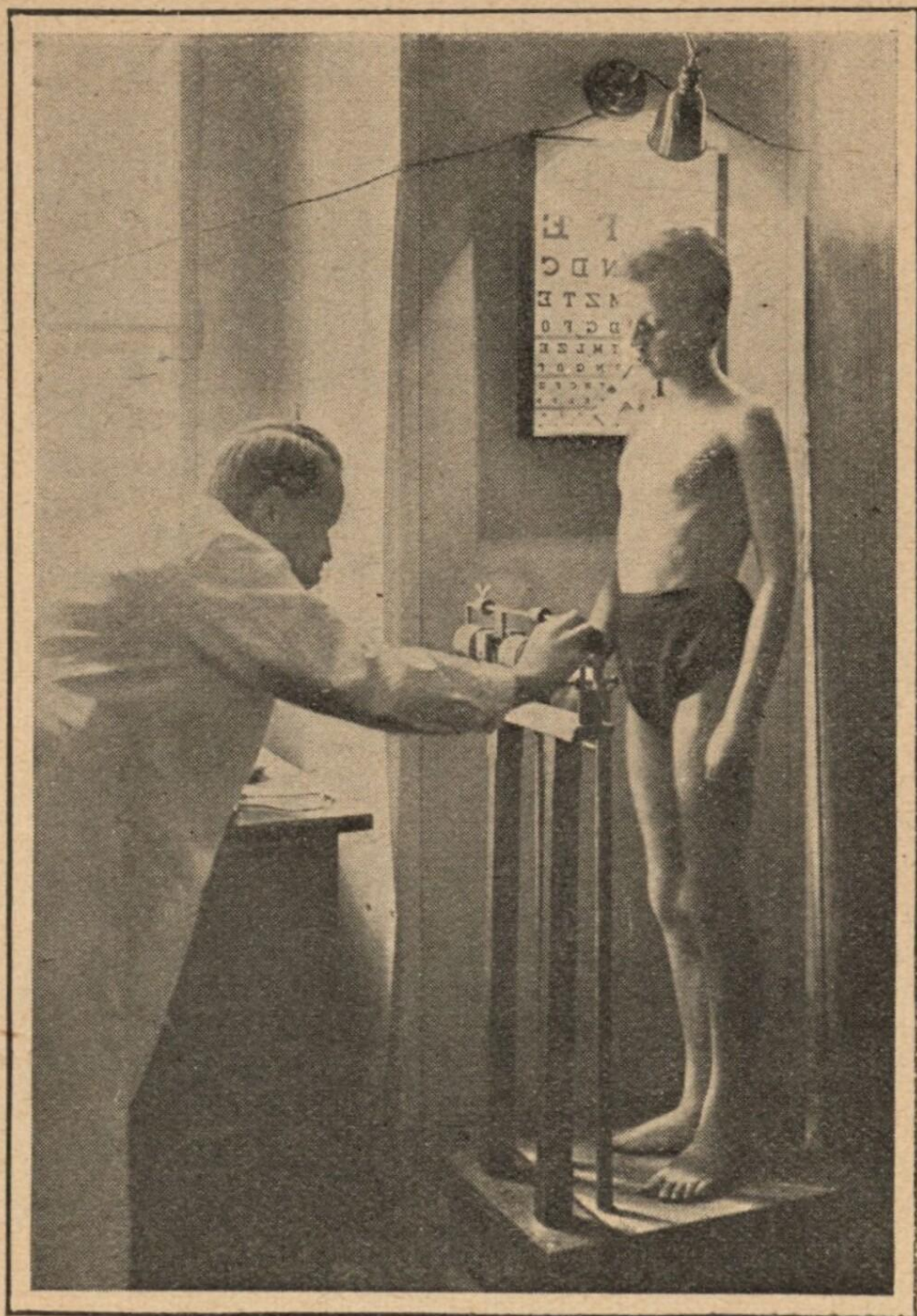
Всю працю провадить Порадня в тісній співпраці з учителями, лікарями, соціальними діячами

і т. д. Щоб хоч почасти уявити собі, хто саме й які саме інституції співпрацюють з Пораднею, перерахую, або переличу: найголовніші: Міністерство Соціальної Опіки, М-во Здоров'я, М-во Хліборобства, М-во Промисловости, Педагогічний Інститут Коменського, Інститут Охорони рукомесл, Педологічний Інститут, Інспекторат рукомесних шкіл; всі шкільні інституції і всі учительські організації, також організації лікарів. Школа Соціальної Опіки, Робітнича Академія, різні Бюра Праці, Централя Праці і т. д. Крім того, окремі вчені, громадські діячі і т. д. беруть участь у праці Центральної Порадні. Ось де правдивий шлях праці на користь свого народу.

Працюючий персонал Порадні такий: 1) Генеральна секретарка Централі — вона теж і голова працюючого Комітету, 2) порадиця студенського відділу порадні, 3) лікарка для обох відділів, 4) тестатор фахового відділу, 5) гігієнічний порадиця фахового відділу, 6) психолог студенського відділу, 7) порадиця фахового відділу, 8) психолог фахового відділу.

Ц. Порадня дуже добре споряджена машинами, різним приладдям та підручниками, що ним користаються при дослідах для визначення психофізичних здібностей і нахилів, а також при дослідах над інтелігенцією дитини. Тут користуються різними тестами, колекціями, зробленими в закордонних психофізичних інституціях і пораднях для вибору фаху, але Порадня пристосовує їх до потреб чеського народу, бере на увагу характер свого народу й місцеві умови і т. и. Аж дивно — як багато зроблено за такий короткий час, всього за чотирі роки існування Порадні! Не тільки зложено реєстр фахів, а й зроблено характеристику їх — в цілих монографіях, на

Централа пораден для вибору фаху в Празі

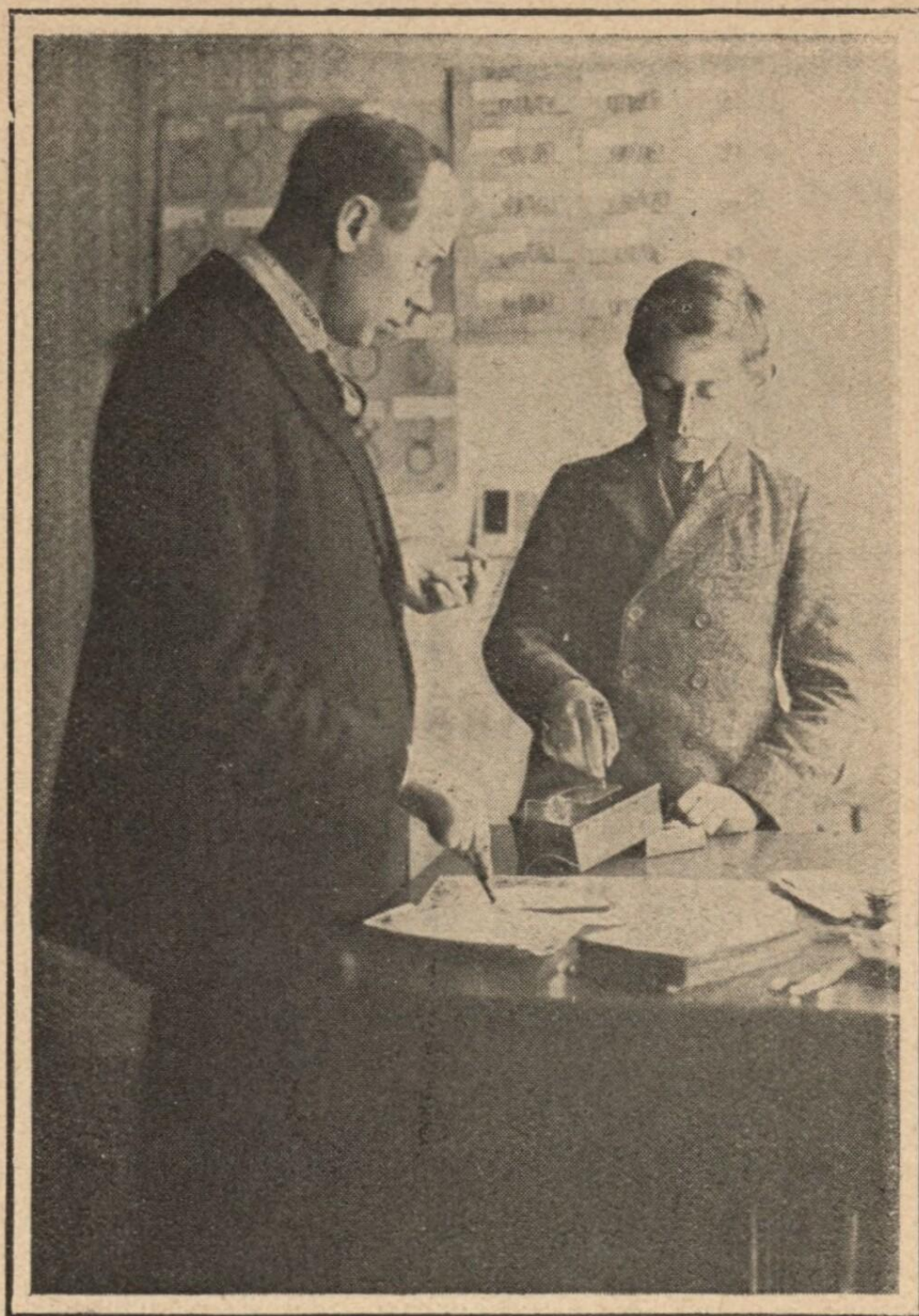

Праця в poradні: важення аспіранта

підставі дослідів вчених-фаховців, працівників на цьому полі, дослідників. В цьому році Ц. пораден видала добрий підручник для працівників в порадах й для тих, хто цікавиться цією галуззю діяльності. Як же провадиться праця в порадах? Порада для вибору фаху розділяється на два відділи: фаховий і студентський

У фаховому відділі Поради даються поради всім дітям, що скінчили початкову, або вищу початкову школу і хочуть вступити або до якоїсь майстерні, або до фахової нижчої школи. Крім того, Порада дає поради і підростаючій молоді, що вже навчається, або працює в майстернях, але хоче змінити свій фах. Перед порадою, що її дає порадник (иця), дитину досліджують лікар і вчений фаховець (того фаху, що його хоче вибрати аспірант), соціальний працівник вивчає соціальні й господарські умовини родини заінтересованого, психолог досліджує здібності, вчитель дає характеристику дитини або майстер — підлітка; довідуються про погляди батьків або опікуна на фах, вибраний дитиною. Потім беруть на увагу всі ті моменти, які перелічені мною в частинах I і II, а тоді порадник на підставі всіх даних, з приладами (ляльки, забавки) практично вивчає до чого в дитини нахил і радить той чи інший фах, знову таки взявши на увагу всі фактори. (Долучаю 6 малюнків які лише почасти показують, як робляться досліді над дитиною). Крім того, фаховий Відділ дає всім, хто бажає вибрати собі фах, інформації про умови навчання, про господарське становище в промисловості того чи іншого фаху, але дослідів над дорослими не робиться, бо всі тести, підручники то-що пристосовані лише для дітей — для дорослих треба мати окремі тести, а на це Порада ще не має коштів.

Централа пораден для вибору фаху в Празі

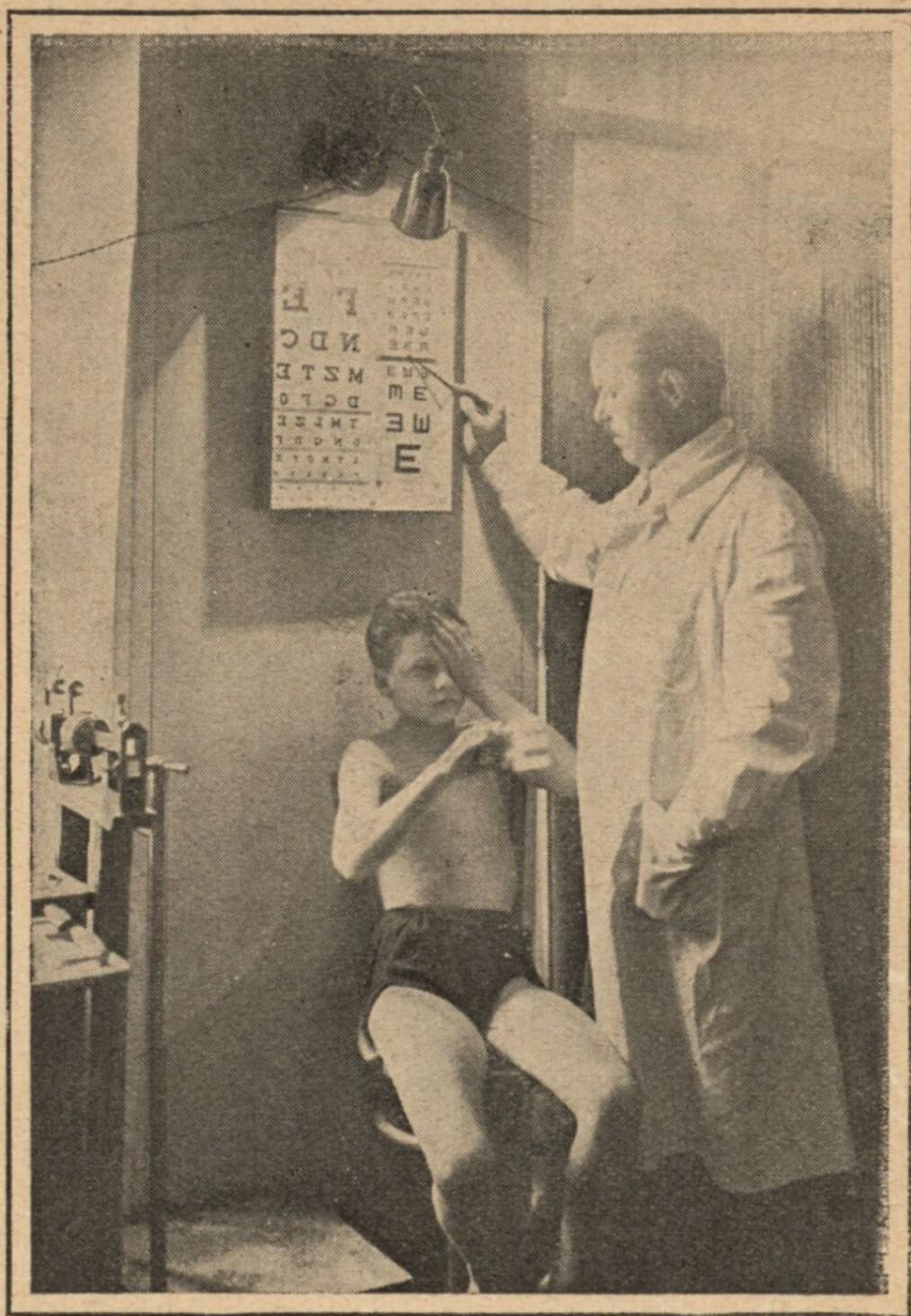

Праця в порадні: іспит певности руки на тремометру.

В Студентському Відділі пораду дають: 1) абсолювентам початкової і вище-початкової школи, які хочуть вступити до середньої школи (пораду власне дають батькам або опікунам), 2) абсолювентам вище-початкової школи, які хочуть вступити до якої небудь фахової школи, 3) абсолювентам всіх типів середніх і фахових шкіл, які бажають або змінити школу, або вступити до якоїсь вищої школи, 4) студентам і абсолювентам всіх вищих шкіл, які бажають вибрати собі практичний фах. При порадах фаху беруть на увагу успіхи досліджуваного в школі і його поведінку, на підставі свідоцтва школи. Крім того одержують докладну характеристику від учителя, і від батьків і для цього користуються анкетами (окремих аркуш). В бесіді з аспірантом і з його батьками з'ясовується плани, інтерес, погляди, бажання що-до тих студій чи фаху, який хоче вибрати абсолювент (ка). Лікар досліджує дитину або підлітка, коли порадики вважає це потрібним. Досліди над інтелігенцією дитини робляться, щоб з'ясувати чи здібна ця дитина до студій в середній і вищій школі. І в цьому відділі кожний абсолювент середньої школи, або студент вищої можуть одержати інформації про все, що торкається якої небудь вищої школи або якого небудь фаху. Як дослід робиться так і інформації даються в обох відділах безплатно...

Порада подається на слідуючнх підставах: про всі фахи індивідуально (не шаблоново), не вимагається, щоб аспірант вибрав той фах, який радиться, береться на увагу погляди і бажання дитини і батьків, про результати дослідів і характеристика школи заховуються в таємниці, порада дається лише порадиником (цею), порада дається методом елімінації,

Централа пораден для вибору фаху в Празі

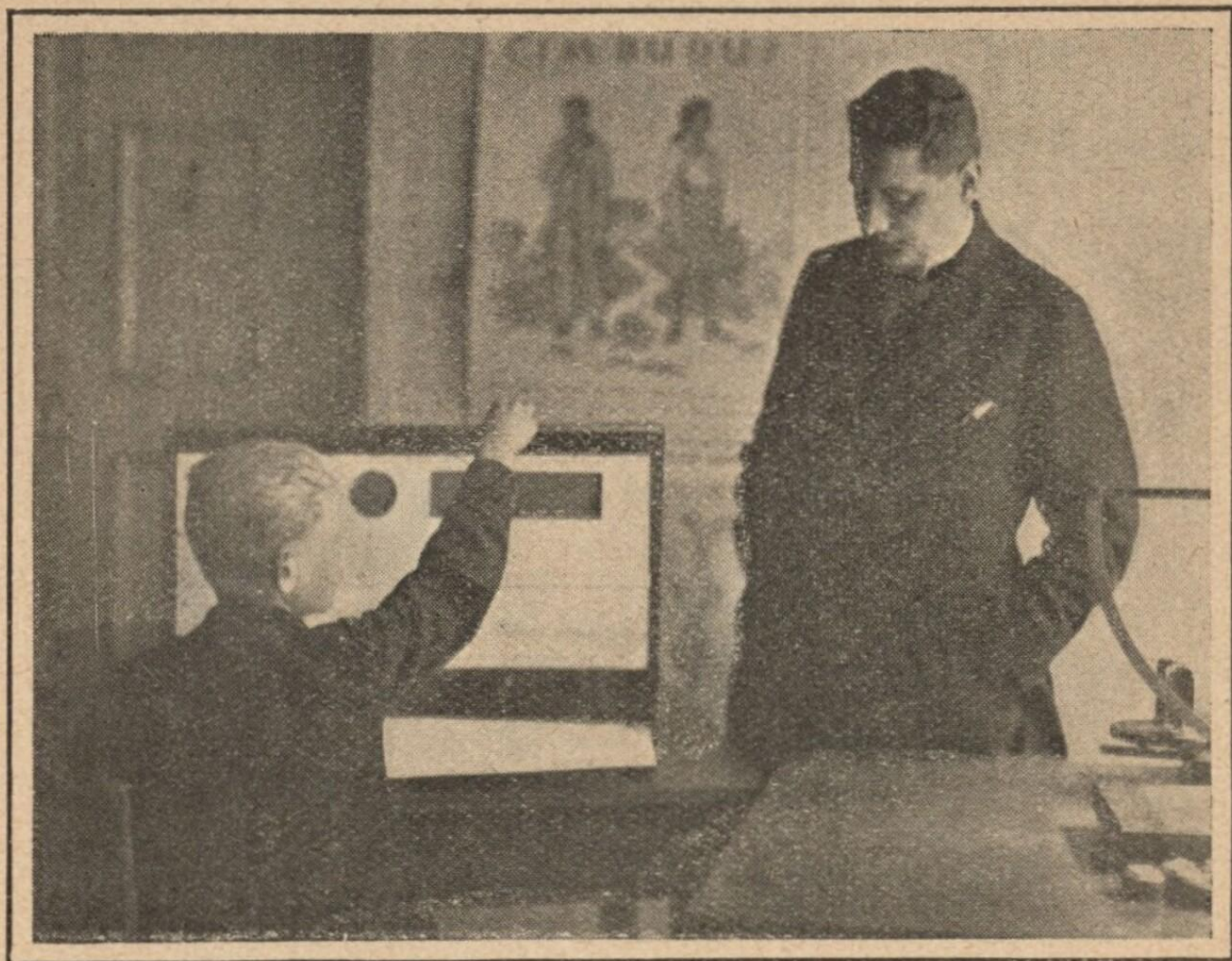

Праця в poradні: іспит здібности міряти на око.

цеб то не підходящий фах твердо відкидається, пояснюється його шкідливість, але не грубо, — і порадник мусить зацікавити дитину іншими фахами, які відповідають її здібностям. Все це провадиться конкретно.

Як я вже сказала на початку цієї частини. Порадник не лише радить і сприяє тому, щоб дитина могла дійсно одержати ту чи іншу відповідну освіту, або вступити до тої чи іншої майстерні (коли заінтересований на це згоден), але й стежить далі за тими, хто одержав пораду, незалежно від того, чи послушали вони поради чи ні. Нагляд підтримується через учителів, через майстерні, соціальне опікування і т. д., які подають відомості про успіх, моральність і т. п. Стежити за тими, хто послухав поради легко, бо вони реєструються в Порадні і одержують легітимацію і здебільшого радо самі повідомляють Порадню, в якій школі, або в якого майстра і т. д. вчать чи працюють. Мало випадків взагалі, щоб той, хто послухав поради перестав підтримувати звязки з Пораднею. Між тими, хто не послухав поради, такі випадки частіші, але загалом, ті, що звертались за порадою, робили це свідомо і тому радо йдуть назустріч Порадні в її праці. Коли ж трапиться, що звязок з Пораднею поривається, то Порадник, завдяки співпраці з організаціями, про які вже згадувалось вище, все ж таки може дізнатись, де той хлопець, чи дівчина, що використали, чи не використали дану пораду. Окремими анкетами які теж таємні, стежать через школи, через майстерні за успіхом дитини. І дійсно тільки тоді, коли кожний, що над ним переведено досліди, не зникає з очей дослідника і коли скільки років після поради можна стежити за його

Централа пораден для вибору фаху в Празі

Праця в порадні: іспит зору в далину.

навчанням, його поведінкою, його працею, а також і студіювати всі умовини, в яких наука чи праця відбувається, — тільки тоді можна удосконалити методи праці в пораднях і ліпше простудіювати індивідуальність дитини, чи людини взагалі.

По данним статистики фахової порадні за 1924 р. (дослід проведен був в 1923 р.) успіх аспірантів: не послухало поради 14%. Послухало поради 86%.

Успіх в рукомеслу:	Які керувалися порадою:	Які не керув. порадою:
а) визначно	39,88%	8%
б) дуже добре	50,76%	36%
в) добре	3,32%	6%
г) незадовольняюче	6,04%	50%

З тих, хто послухав поради, аморальних оказалось 7,54% тай то спріяли тому ріжні чинники — а не повага дитини, наприклад: не чепурна мати послала сина, який був учень в крамі — в брудному вбранню, а одного самі батьки взяли від майстера на де-який час, третій — спочатку був гарний хлопець і в майстерні були ним задоволені — а потім почали скаржитись на нього, що він якийсь став нервовий (як раз наступив перехідний зріст (puberta).

З тих, хто не послухав поради й вибрав собі фах не доручений пораднею, аморальних було 13,78%.

„	П. шк:	В. п. шк.	Реал.	Реформ. реалка	Р. гім.	Клас. гімназія
Прийшло до поради	300	3				
Бажали вступити		2	99	46	128	28
Дана порада вступити		48	60	43	102	25

Статистика поради студентського відділу теж дає цікаві цифри: з тих абсольтентів початкових і вищ. поч. шкіл, які не послухали поради й вступили до

середньої школи всі 99% дали неуспіху в перший, а бо другий рік навчання, а ті, хто послухав поради майже всі 100% дали успіх. Таблиця, яку прикладаю, з'ясовує, як розподіляються бажаючі до тої чи іншої середньої школи.

Централа пораден для вибору фаху в Празі

Праця в порадні: колективний іспит інтелігенції.

З цих цифр видно, що не завжди можна керуватись своїм бажанням студіювати ту чи іншу школу. Неможливо привести, наприкл., статистику аспірантів, над якими було проведено досліджування з боку

Централа пораден для вибору фаху в Празі

Праця в порадні: іспит сили волі й втомлення на ергографу.

здоров'я, бо стан здоров'я дитини має велику вагу при виборі студій, а в сучасний мент — особливо, бо немаємо ще так званих шкіл „в природі“ для кволих дітей, а між фізично-слабими дітьми багато дітей з високою інтелігенцією, то при умовах навчання інших — діти ці — дали б добрі наслідки, а то такі діти залишаються мало розвиненими.

Як вище сказано, в порадні береться на увагу всі мотиви, всі чинники, які виявляються у кожній одиниці інші, й тому порада не носить в собі шаблонности.

Вплив того чи іншого фаху на людину не завши виявляється в перший чи другий рік, але часто пізніше, а тому й спостереження порадни мусить бути не рік, не два. Це серьозна й не легка праця, але, як я спостерегла в Чехословаччині, — вона провадиться уперто, залюбки. Таким чином, й порадні в Чехословаччині за 5 років існування здобули собі певне місце в культурній діяльності про безпеку молоді.

По зразку центральної порадні працюють і всі порадні в інших містах Чехословаччини.

Щирі, горливі працюовники в цій галузі соціальної опіки в Ч. С. Р. змагаються, щоб порада для вибору фаху була узаконена, щоб без висвідчення порадни ні один майстер, ні одна майстерня не приймали учнів. І напевно такий закон буде проведено, бо Чехословаччина, як цілком демократична держава, уважно прислухається до голосу своїх громадян і не дає зникнути добрій ініціятиві.

Приходять на думку слова одного відомого чеського соціольога професора Фоустки „Щоб соціальна

опіка над молоддю досягла своєї мети — мусить бути в свідомих руках“. За три роки своєї праці с чеським громадянством, в де-яких чеських організаціях і студіюючи різні галузі соціальної опіки в Чехословаччині, я спостерегла, — що справді ці слова професора Фоустки здійснено.

Опіка над молоддю, скарбом всякого народу, є в руках чеського громадянства.

Л И Т Е Р А Т У Р А.

- Amar, J. — Organisation physiologique du travail. Paris, 1917.
Amar J. — L'orientation professionnelle. Paris, 1920.
Bernstein R.: Arbeit und Gesundheit. München, 1921.
Binet A.: L'observateur et l'imaginatif.
Claparède E.: L'orientation professionnelle. Geneve, 1923.
Driml K.: Minimální požadavky dětské péče. Péče o mládež r. II., 4.
Dienemann F.: Die gesundh. Grundlagen f. gewerbl. Arbeit und Taylorsystem. Dresden-Neustadt, 1920.
Doevenspeck H.: Taylorsystem und schwere Muskelarbeit. Leipzig, 1923.
Fontègue J.: Le choix d'un métier et les aptitudes physiques. Paris, 1922.
Grotjahn: Sociale Pathologie. III. Aufl. Berlin, 1923.
Gilbreth F.: Základy vědeckého řízení práce. Praha 1924.
Joteyko J.: La science du travail et son organisation. Paris, 1917.
Lauber H.: Handbuch der ärztl. Berufsberatung. Berlin-Wien. 1924.
Löwy J.: Die Klinik der Berufskrankheiten. Wien-Breslau, 1924.
Lipmann O.: Psychologie der Berufe (Handbuch der V. Psych.) München, 1922.
Lipmann O.: Berufseignung, Berufswahl u. Berufsberatung. Berlin, 1922.
Maday St.: „Kämfer und Arbeiter.“
Münsterberg H.: Psychotechnik. Leipzig, 1920.
Mauvezin M.: La rose des métiers. Paris 1922.
Nobécourt P.: Hygiène sociale de l'enfance. Paris, 1921.
Ostwald W.: Grosse Männer. 1909.
Piorkowski K.: Die Psychische Eignung. „Berufswahl und Berufsberatung.“ 2. Aufl. Berlin, 1920.
Poincaré H.: La valeur de la science. Paris.
Procházka F.: O nemocech živnostenských. Lid. rozpr. lék., 104, Praha 1911.
Poppelreuter W.: Allg. method. Richtlinien der prakt. psych. Begutachtung. Leipzig, 1923.
Růžička S.: Základy národního zdravotnictví. Praha, 1922.
Schultze: Die moderne Seelenlehre. Leipzig, 1921.

Stern W.: Differentielle Psychologie. Leipzig.

Schreiber G.: Hygiène sociale de l'enfance. Paris, 1921.

Scholz L. — Gregor A.: Anomale Kinder. III. Aufl. Berlin, 1922.

Thiele A.: Hygiene der Arbeit die Grundlage der Arbeits-rationalisierung. Dresden, 1920.

Thorndike: Mental and social measurement. New-York, 1913.

Špaček S.: Práce a hospodářství. Praha, 1916.

Špaček S.: Práce a technika. Praha, 1920.

Špaček S.: Organjsace práce. Praha, 1920.

Winter G.: Der Taylorsystem. Leipzig, 1920.

Zapletal J.: O volbě povolání žactva pomocných škol. Úchyl-ná mládež, I., 2.

Zpráva o činnosti ústředí poraden pro volbu povolání za r. 1923, 1924.

L'orientation professionelle Bruxelles, 1923.

L'orientation professionelle Paris.

Die praktische Psychologie — Leipzig. 1919.

The Journal of the National Institute of Industrial Psycho-logy. London 1922, 23.

Ústředí poraden pro volbu povolání Péče o mládež. IV., 8.

Správná volba povolání Praha 1925.

Prof. Dr. Foustka Bř.: Péče o dítě. Praha 1915.

Нечаев Ал. — Очерки психологии для воспитателей и учителей.

Рубинштейн. — Очерки педагогической психологии.

Труди всеукраїнського інстит. Труда, вип. I. Харков, 1922.

И 1446 а

3186280257

Славянський відділ

графічно-мистецького підприємств. А. Граздири,

приймає виконання всіляких друкарських праць по цінах надзвичайно дешевих.

Монополія для Ч. С. Р. патентованих целулсйдових кліше на 40% дешевше, а у вжитку на 300% міцніші, ніж цинкові кліше.

PRAHA-SMÍCHOV, PŘEMYSLOVA
16, TEL. 17-0-8.,

87.